

Тижорат банкларини бозор қийматида баҳолашни амалга ошириш жараёнида қуйидаги камчиликлар аниқланди:

- тижорат банкларини бозор қийматида баҳолаш ёндашувлардан бири харажатлар ёндашувининг келажакдаги ўзгаришлар, бозордаги ҳолат ва бошқа кўрсаткичларнинг ўзгаришини инобатга олган ҳолда қийматнинг шаклланмаслиги;

- ҳар қандай баҳолаш ёндашувини қўллашдан олдин банкнинг молиявий кўрсаткичларини тўлиқ қамраган ҳолда баҳоланмаслиги;

- тижорат банклари барқарорлигини аниқлашнинг соддалаштирилган мезонлари ишлаб чиқилмаганлиги;

- баҳолаш учун маълумотларнинг етарли даражада ҳамда шаффоф эмаслиги;

- банкларни ортиқча фойда усули орқали аналогларни танлашнинг мураккаблиги ва бу банклар бўйича маълумотларнинг етарли эмаслиги;

- тадқиқ қилинган банкларнинг дивиденд сиёсатлари таъсирида банк бозор қиймати ва гудвиллининг ўзгариши;

- тижорат банклари махсус захиралари юқорилиги натижасида банк бозор қийматининг салбий ўзгариши ва бошқалар.

Бундан ташқари юқорида аниқланган камчиликларни бартараф этиш мақсадида қуйидагиларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

- тижорат банкларини рейтинг кўрсаткичлари, ишончилиги ҳамда шаффофлиги ошириш;

- маълумотлар, молиявий кўрсаткичлар ҳамда тегишли даврларнинг ҳисоботларини банклар томонидан ўз вақтида оммага тақдим этиши;

- банкларни бозор қийматида баҳолашда камида иккита ёндашувнинг усуллари асосида баҳолаш керак;

- харажатлар ёндашувида баҳолаган ҳолда банкларни трансформация қилиш учун кетадиган харажатларни аниқлаш ҳамда ривожланаётган мамлакатларда қўллаш имконияти бўлган ортиқча фойда усулида банкларнинг аналоглари асосида ушбу банкка баҳо беришни амалиётга жорий этиш.

БАНКЛАРНИНГ ТАШҚИ САВДОНИ КРЕДИТЛАШ АМАЛИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ

Ибодуллаева М.Т.

Тошкент давлат иқтисодиёт университети доценти, PhD

Янги Ўзбекистоннинг 2022-2026 йилларга мўлжалланган тараққиёт стратегиясида мамлакатда инвестиция муҳитини янада яхшилаш ва унинг жозибдорлигини ошириш, келгуси беш йилда 120 миллиард АҚШ доллари, жумладан 70 миллиард доллар хорижий инвестицияларни жалб этиш

чораларини кўриш, республиканинг экспорт салоҳиятини ошириш орқали 2026 йилда республика экспорт ҳажмларини 30 миллиард АҚШ долларига етказиш мамлакат иқтисодиётини барқарор ривожлантиришнинг устувор йўналишлари сифатида эътироф этилган⁷⁶.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Валюта сиёсатини либераллаштириш бўйича биринчи навбатдаги чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармонида валюта ресурсларидан фойдаланишда бозор инструментларининг ролини ошириш, валюта бозорида барча хўжалик юритувчи субъектлар учун тенг рақобат шароитларини яратиш, валюта сиёсатининг ноанъанавий тармоқларда экспортни ривожлантиришда, минтақавий ва халқаро иқтисодий ҳамкорликни мустаҳкамлашда рағбатлантирувчи ролини ошириш валюта сиёсатини либераллаштиришнинг устувор йўналишларидан бири сифатида белгиланган⁷⁷.

Энди Акциядорлик-тижорат “Асакабанк” мисолида компанияларнинг ташқи савдо фаолиятини кредитлаш амалиёти таҳлилни давом эттирамиз.

1-жадвал

АТ “Асакабанк” томонидан ташқи савдони молиялаштириш учун берилган кредитларнинг ҳажми ва даражаси⁷⁸

Кўрсаткичлар	31.12.2020й.	31.12.2021й.	31.12.2022й.	31.12.2023й.
Ташқи савдони молиялаштириш кредитлари ҳажми (соф), млрд. сўм	22 071	26 665	24802	25 925
Ташқи савдони молиялаштириш кредитларининг брутто кредитларга нисбатан даражаси, %	66,8	72,4	69,5	67,2

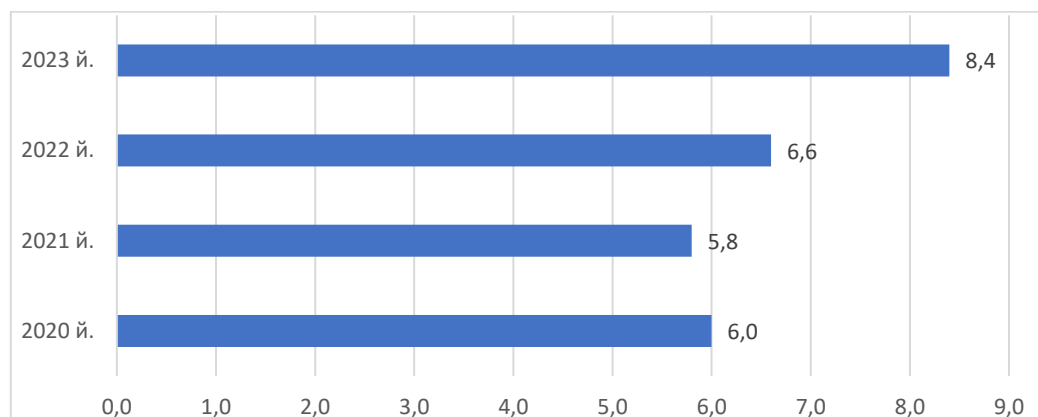
1-жадвал маълумотларидан кўринадики, Асакабанк томонидан компанияларнинг ташқи савдони молиялаштириш учун берилган кредитларнинг ҳажми 2022 йилда 2021 йилга нисбатан сезиларли даражада камайган, бироқ, 2023 йилда 2022 йилга нисбатан сезиларли даражада ошган. Шунингдек, Асакабанк томонидан компанияларнинг ташқи савдони молиялаштириш учун берилган кредитларнинг соф кредитларнинг умумий ҳажмидаги салмоғи 2021-2023 йилларда пасайиш тенденциясига эга бўлган. Бу эса, мазкур даврда миллий валютада берилган кредитларнинг Асакабанк соф кредитларининг умумий ҳажмидаги салмоғини ошгапнлиги билан изоҳланади.

⁷⁶ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони (2022). 2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида//www.lex.uz.

⁷⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони (2017). Валюта сиёсатини либераллаштириш бўйича биринчи навбатдаги чора-тадбирлар тўғрисида//Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2017. – №36.– 945-модда.

⁷⁸ Жадвал муаллиф томонидан АТ “Асакабанк”нинг баланс маълумотлари асосида тузилган.

Таъкидлаш жоизки, компанияларнинг тижорат банкларининг чет эл валютасидаги кредитларидан фойдаланиш имконияти бевосита ушбу кредитларнинг фоиз ставкаларининг даражасига боғлиқ.

1-расм. АТ “Асакабанк”нинг чет эл валюталаридаги кредитларининг ўртача йиллик фоиз ставкаси, фоизда⁷⁹

1-расм маълумотларидан кўринадики, АТ “Асакабанк”нинг чет эл валюталаридаги кредитларининг ўртача йиллик фоиз ставкаси 2021-2023 йилларда ўсиш тенденциясига эга бўлган. Бу эса, компанияларнинг Асакабанкнинг чет эл валютасидаги кредитларидан фойдаланиш даражасини оширишга тўсқинлик қилади.

Фикримизча, тижорат банкларининг компанияларнинг ташқи савдо фаолиятини кредитлаш амалиётини такомиллаштириш учун компанияларнинг техника ва технологиялар шаклидаги инвестицион товарлар импорти бўйича тўловларини ўз вақтида ва тўлиқ тўланишини республикамиз банклари учун инновацион кредитлаш шакли бўлган контокоррент кредитлари ҳисобидан таъминлаш мақсадида, биринчидан, фақат соф келтирилган қиймат (Net present value), қоплашнинг дисконтлашган муддати (Pay-back period) ва рентабелликнинг ички меъёри (Internal rate of return) кўрсаткичлари бўйича самарадорлигини нисбатан юқори бўлган инвестиция лойиҳалари учун импорт қилинаётган инвестицион товарлари суммасини контокоррент кредитлари ҳисобидан тўлаш керак; иккинчидан, сифатсиз инвестицион товарлар етказиб берилишини ва инвестицион товарларни умуман етказиб берилмаслиги рискинни олдини олиш мақсадида хорижий экспортчи компания банкининг инвестицион товарларнинг сифати юзасидан бериладиган кафолатидан фойдаланиш зарур; учинчидан, контокоррент кредити бўйича кредит риски даражасини ошиб кетишига йўл қўймаслик мақсадида кредит шартномасида кредит олувчига ҳар ойнинг охириги иш кунида контокоррент ҳисобрақамининг кредитли қолдиғини таъминлаш мажбуриятини юклаш лозим.

⁷⁹ Расм муаллиф томонидан АТ “Асакабанк”нинг баланс маълумотлари асосида тузилган.